Derleme Yazısı

YAŞ BÜYÜKLÜĞÜ HALLERİNDE HUKUKİ İŞLEM EHLİYETİNİN DEĞERLENDİRMESİNDE "İŞLEME ESAS SAĞLIK RAPORU" DÜZENLENMESİ GEREKLİLİĞİ(*)

NECESSITY OF A PROCEDURE - SPECIFIED HEALTH REPORT ON LEGAL CAPACITY OF THE GERIATRIC POPULATION

Sadık TOPRAK(1)
Hasan Mervan AYTAÇ(2)
Rahime ERBAŞ(3)
Merve ERBAŞ ŞAHİN(4)
Asuman ÖZTÜRK(5)
Abdullah Coşkun YORULMAZ(6)

Adli Bilimler Dergisi / Turkish Journal of Forensic Sciences, 23 (2): 7-16; 2024

Makalenin kaynak gösterimi: Toprak S., Aytaç H. M., Erbaş R., Erbaş Şahin M., Öztürk A., Yorulmaz A. C., Yaş Büyüklüğü Hallerinde Hukuki İşlem Ehliyetinin Değerlendirmesinde "İşleme Esas Sağlık Raporu" Düzenlenmesi Gerekliliği, *Adli Bilimler Dergisi / Turkish Journal of Forensic Sciences*, 23 (2): 7-16; 2024.

ÖZ:

Günümüzde yaşlı nüfusun hızla artması, yaşlı insanların korunmaya ihtiyaçları olduğu düşüncesindeki artışı da beraberinde getirmektedir. Korunmanın en güvenilir kaynağı ise hukuki korunmadır.

Yaşlının ve/veya kısıtlı kişilerin haklarının korunmadığı durumlarda günümüz dünyasında özellikle ekonomik istismar konusunun artış gösterdiğini görmekteyiz. Yaşlılık döneminde ekonomik istismar oldukça yaygındır. Ekonomik istismarın önemli yollarından birisi; 65 yaş üstü kişiler hakkında vasiyet, vekaletname, evlilik gibi sözleşmeleri onaylatmak amacıyla kullanılan "Sağlık Raporları"dır. Bu çalışmada, Hukuki İşlem Ehliyeti Değerlendirmesinde "İşleme Esas Sağlık Raporu" düzenlenmesi gerekliliği Hukukumuz ve Karşılaştırmalı (Uluslararası) Hukuk, Psikiyatri ve Adli Tıp açısından irdelenecektir.

Bu Çalışma; hukuki işlem ehliyetinin olup olmadığı yönünde muayeneye gönderilen kişiler hakkında muayene ve rapor düzenleme aşamasında incelenmesi gereken hususlara dikkat çekmek ve düzenlenecek rapor sonucunun ceza ehliyeti raporlarında olduğu gibi "ilgili tarihte sorulan işleme yönelik hukuki ehliyetinin bulunup bulunmadığı" olarak belirtilmesinin yaşlı popülasyonun haklarını korumadaki önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Hukuki ehliyet, Vasiyetname, Adli Tıp, Sağlık Kurulu Raporu.

(*) **Makale Başvuru Tarihi**: 28.11.2024
Makale Kabul Tarihi: 30.12.2024

(1) *Prof. Dr.*, İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye
E-posta: sadiktoprak@gmail.com
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0002-8065-1334

(2) *Doç. Dr.*, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye
E-posta: mervan176@hotmail.com
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0002-1053-6808

(3) *Doç. Dr.*, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye
E-posta: rerbas@istanbul.edu.tr
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0002-6257-4312

(4) *Av.*, İstanbul Barosu, İstanbul - Türkiye
E-posta: merveerbas96@gmail.com
Orcid Id: https://orcid.org/0009-0001-9855-943X

(5) *Uzm. Dr.*, Adli Tıp Kurumu Ağrı Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Ağrı - Türkiye
E-posta: uzmdrasuman@gmail.com
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0002-3475-0606

(6) *Prof. Dr.*, Koç Üniversitesi Hastanesi, Adli Tıp, İstanbul - Türkiye
E-posta: cyorulmaz@ku.edu.tr
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0003-4359-2395

ABSTRACT:

Today, the rapid increase in the elderly population brings with it an increase in the belief that elderly people need protection. The most reliable source of protection is legal protection.

In cases where the rights of the elderly and/or people with disabilities are not protected, we see that the issue of economic exploitation is increasing in today's world. Economic abuse is quite common in old age. One of the important ways of economic exploitation is the "Health Reports" used to approve contracts such as wills, power of attorney and marriage contracts for persons over the age of 65. In this study, the necessity of issuing a "Medical Report" in the assessment of legal capacity to act will be examined from the perspective of our Law and Comparative (International) Law, Psychiatry and Forensic Medicine.

This study aims to draw attention to the issues that should be examined at the stage of examination and report preparation for people who are sent for examination to determine whether they have the capacity for legal action, and to emphasize the importance of stating the result of the report to be issued as "whether the person has the legal capacity for the transaction in question on the relevant date" as in criminal capacity reports in order to protect the rights of the elderly population.

Keywords: Old Age, Legal Capacity, Testament, Forensic Medicine, Medical Board Report.

GİRİŞ

Günümüzde yaşlı nüfusun toplam dünya nüfusu içindeki payı hızla artmaktadır. Örneğin 65 yaş ve üzeri insan sayısının 2021'deki 761 milyondan 2050'de 1.6 milyara çıkması beklenmektedir. Diğer bir deyişle, 2021 yılında her on kişiden biri 65 yaş ve üzeriyken, 2050'de bu oranın 1/6 olması beklenmektedir **(1)**.

Dünyada yaşlı nüfusun sayıca artışı, yaşlı insanların korunmaya ihtiyaçları olduğu düşüncesini de beraberinde getirmektedir **(2)**. Korunmanın en güvenilir yöntemi ise hukuki korunmadır. Bu tanım hakların korunmasını kapsamaktadır **(3)**. Yaşlının ve/veya kısıtlı kişilerin haklarının korunmadığı durumlarda günümüz dünyasında istismar konusunun artış gösterdiğini görmekteyiz. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından hazırlanan 2019 yılını içeren bir araştırmada; 60 yaş ve üstündekilerin %15.7'sinin ekonomik istismar mağduru olduğu düşünülmektedir **(4)**.

Yaşlıların ekonomik istismarı ile ilgili, ülkemizde ve dünyada yapılan çalışmalarda yaşlıların ekonomik istismara maruz kalma oranlarının zamanla artış gösterdiği gözlemlenirken, bir tez çalışmasında ileri yaştaki kişilerin finansal istismara maruz kalma yaygınlığı incelendiğinde; bunların %13,6'sının bir başkası tarafından kendisine ait bir mal veya mülkünü satmaya zorlandığı, %17,9'u kendilerine ait maddi değeri olan eşya ve paralarının izinleri dışında alındığı, %55,7'si ise başkasına finansal destekte bulunmaya zorlandığı şeklinde raporlanmıştır **(5)**.

Görüldüğü üzere, yaşlılık döneminde ekonomik istismar oldukça yaygındır. Ekonomik istismarın önemli yollarından birisi de; 65 yaş üstü kişiler hakkında vasiyet, vekaletname, evlilik gibi sözleşmeleri onaylatmak amacıyla kullanılan "Sağlık Raporları"dır. Bu çalışmada, Hukuki İşlem Ehliyeti Değerlendirmesinde "İşleme Esas Sağlık Raporu" düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durulacaktır. Neden "İşleme Esas Sağlık Raporu" hazırlanması gerektiği, Hukukumuz ve Karşılaştırmalı (Uluslararası) Hukuk, Psikiyatri ve Adli Tıp açısından irdelenecektir.

A. Hukuki Yaklaşım

1. Hukuki İşlem Ehliyeti Tespiti ve Sağlık Raporu İstemi

Türk hukukunda yaş büyüklüğü hallerinde (kişilerin belirli bir yaşın üzerinde olması) otomatik olarak hukuki işlem ehliyetinin de olmadığı kabulü, hatalı bir kabuldür. Buna göre, söz gelimi sadece bir kişinin altmış beş yaşın üstünde olmasından bahisle, onun örneğin bir satım sözleşmesi, evlilik sözleşmesi veya bağışlama sözleşmesi yapamayacağı doğrudan söylenemez. Halihazırda Türk hukukunda mevzuatta belirli bir yaşın üzerinde olma yahut altmış beş yaşın üstünde olma şeklinde bir hukuki işlem engeli bulunmamaktadır. Diğer bir anlatımla, mevzuatta bu kişiler bakımından hukuki işlem ehliyetlerini kullanabilmeleri için zorunlu bir sağlık raporu şart koşulmamıştır. Keza yaş büyüklüğünden de 65 yaşın üstü olarak anlaşılması gerektiğine ilişkin de herhan-

gi bir kabul, mevzuatımızda mevcut değildir. Ancak uygulamada altmış beş yaşın üstündeki kişilerden herhangi bir hukuki işlem öncesinde sağlık raporu alınmasına yönelik bir pratiğin geliştiği gözlemlenmektedir. Öncelikle bu pratiğin otomatik bir uygulamaya dönüştürülmüş olması, insan haklarına ve en temelde insan onuruna aykırıdır. Buna göre Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin "Eşitlik" başlıklı 3. Bölümü'nün Ayrımcılık Yasağını düzenleyen 21. maddesinde "yaş" da tıpkı cinsiyet, etnik köken veya siyasi görüş gibi bir ayrımcılık nedeni olarak sıralanmıştır **(6)**. Nitekim Türk hukukunda da 20-21 Şubat 2003 tarih, 10642 sayılı Yüksek Sağlık Şurası'nın Tavsiye Kararında da mevzuatta öngörülmemiş olmasına rağmen uygulamada bu şekilde altmış beş yaşın üstündeki kişiler için zorunlu sağlık raporu aranmasının, insan haklarına ve bilhassa ayrımcılık yasağına aykırı olduğuna dikkat çekilmektedir. Keza öğretide de haklı olarak işaret edildiği üzere bu türden bir pratik, "kişinin özerkliğini ihlal eden ve yeterliliğini sorgulamaya yol açan, olumsuz sonuçlara sebep olabilecek bir uygulamadır" **(7)**. Bunun yanı sıra yaş büyüklüğü hallerinde hukuki işlem ehliyetinin olup olmadığına yönelik alınan sağlık raporlarının uygulamada "akli meleke raporları" olarak adlandırılması da hem tıbbi hem de hukuki yönden hatalı bir adlandırmadır **(8)**.

Herhangi bir hukuki işleme yönelik olarak ilgili kişi bakımından bir sağlık raporu talebi ile yüz yüze kalan hekimler, mevzuatta kendilerine verilen yetki ve sorumluluklar çerçevesinde talebi yerine getirebilirler. Bu raporlar hukuki işlem ehliyetinin mevcut olup olmadığını genel olarak değil, kişinin gerçekleştirmek istediği somut hukuki işlemin türü ve kapsamı dikkate alınarak tanzim edilmelidir. Bu nedenle söz konusu sağlık raporunun talep edilen işlemle sınırlandırılması - kısaca raporun işleme esas düzenlenmesi gerektiği izahtan varestedir. Bu çalışmada yaş büyüklüğü sebebiyle şüphe duyulan kişilerden hukuki işlemleri için talep edilen sağlık raporu konusu, talep edilen işlemle sınırlandırılarak düzenlenmesi bakış açısıyla ortaya konulacaktır.

2. Fiil Ehliyeti ve Hareket Edebilme Yeteneğinin Tespiti

Türk hukukunda sağ ve tam doğmak koşulu ile her kişinin hak ehliyeti vardır (4721 sayılı Türk Medeni Kanun md. 28) **(9)**. Ancak kanun koyucu hukuki işlemler söz konusu olduğunda Medeni Kanun'da hak ehliyeti dışında ikinci bir kavramı -fiil ehliyetini- kabul etmiştir. Bunun sebebi hak ehliyetine sahip olan her kişinin ayrıca somut belirli bir işlem için ehliyetinin mevcudiyetini araması gerekliliğidir **(10)**. Fiil ehliyeti, hak ehliyetinin aksine doğuştan değil, sonradan olan ve hak ehliyetinin aksine genel bir ehliyet değil, belirli bir fiile yönelik ehliyeti ifade etmektedir **(11)**.

O halde, yaş büyüklüğünün (belli bir yaşın üzerinde olmanın), örneğin bir satım sözleşmesi, evlilik sözleşmesi veya bağışlama sözleşmesi gibi hukuki işlemleri yapabilmeyi etkilemesi, fiil ehliyeti ile ilgili bir değerlendirmeyi gerektirir. Fiil ehliyetine kısaca "işlem ehliyeti" de denilmektedir **(12)**. Fiil ehliyeti mevzuatta tanımlanmamıştır. Ancak bu husus, Medeni Kanunu'nun 9. maddesinde "fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir" şeklinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte hak edinmekle veya borç altına girmekle sonuçlanan fiil ehliyetinin tanımı Medeni Kanun'da yapılmamış olmakla birlikte fiil ehliyeti Türk medeni hukuku öğretisinde "fiil ehliyeti, bir kimsenin iradî davranışla hukuki sonuç meydana getirebilmesini ifade eder" ve "bu hukuki sonuç fiili yapanın hak kazanması olabileceği gibi, borç (yükümlülük) altına girmesi de olabilir" **(13, 14)** şeklinde açıklanmaktadır. Vurgulamak gerekir ki fiil ehliyeti konusu, Medeni Kanun'da düzenlenmiş olsa da Ticaret hukuku, Medeni Muhakeme Hukuku gibi hukukun tüm alanlarına nüfuz etmiş bir kavramdır **(15)**.

Fiil ehliyeti derecesine ve kapsamına göre türlere ayrılmaktadır. Tam ehliyetten bahsedilmesi için kişinin ergin (reşit) olması, ayırt etme gücüne sahip olması ve kısıtlı olmaması gerekir. Medeni Kanunu'nun 10. maddesinde bu husus, "ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır" şeklinde belirtilmiştir. Keza fiil ehliyeti yoklu-

ğu aynı Kanun'un 14. maddesinde "ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur" hükmüne yer verilmiş olup, "ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz" (Medeni Kanun md. 15).

Sağlık raporları talebi karşısında yaş büyüklüğü hallerinde işlem ehliyetini etkileyen şart olarak hekimlerin incelemesi gereken, ayırt etme gücünün var olup olmadığıdır. Farklı bir anlatımla, kişinin söz konusu işlem bakımından ayırt etme gücüne sahip olup olmadığıdır. Ayırt etme gücünden ne anlaşılması gerektiği Medeni Kanun'un 13. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

> "*Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir*".

Söz konusu hükümde yaş küçüklüğü, ayırt etme gücünü etkileyebilecek bir hal olarak açıkça belirtilmiştir. Genellikle yaş konusu medeni hukukta olgunlukla ilişkilendirilmektedir **(16)**. Buna göre yaş küçüklüğü "'baş' ve 'yaş' olgunluğu" olarak ifade edilmektedir **(17)**. Buna karşılık yaş büyüklüğü, ayırt etme gücünü etkileyebilecek bir hal olarak yaş küçüklüğünün devamında sıralanmamıştır. Ancak bu durum yaş büyüklüğünün ayırt etme gücü üzerindeki etkisinin Medeni Kanun'da kabul edilmediği anlamına gelmemektedir.

Somut olayda yaş büyüklüğü hallerinde hekimin/hekimlerin sağlık raporu düzenlerken kişinin belli bir hukuki işlemle sınırlı olarak ayırt etme gücünün olup olmadığını **(18)**, yaş büyüklüğüne bağlı olası "akıl hastalığı", "akıl zayıflığı" ile "yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve sarhoşluk hallerine benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneği" durumlarından hareketle inceleme yapacaktır. Bu durumlardan üçüncüsü - "akla uygun biçimde davranma yeteneği", "akıl hastalığı" ve "akıl zayıflığı" durumlarına göre daha genel bir değerlendirme aracıdır. Buna göre somut olayda yaş büyüklüğü hallerinde hekimin/hekimlerin sağlık raporu düzenlerken, belirli bir işlem bakımından akla uygun biçimde davranma yeteneğinin mevcut olup olmadığına ilişkin tıbbi bir değerlendirme yapacaktır. Bu değerlendirme tıbbi bir değerlendirmedir. **(18)**. Buna göre bir kişinin akla uygun biçimde davranma yeteneği ya vardır ya da yoktur **(19)**. Tıpkı ceza sorumluluğunda kısmi akıl hastalığı kabul edilmemekte ise; aynı şekilde hukuki işlem ehliyetinde de kısmi akla uygun biçimde davranma yeteneği kavramı reddedilmektedir **(20)**.

Dikkat edilecek olursa Medeni Kanun'un 13. maddesinde hangi hallerde kişinin ayırt etme gücünün olduğu değil; hangi hallerde olmayabileceği noktasından ayırt etme gücünü düzenlemiştir. O halde kural, kişinin ayırt etme gücünün olduğu; aksine bir iddianın bulunduğu hallerde ayırt etme gücünün yokluğunun ispatlanması gerektiğidir. Nitekim bu nedenle işlem yeteneği ile ilgili olarak Noterlik Kanunu Yönetmeliği'nin "yeteneğin tesbiti" başlıklı 91. maddesi, yetenekle ilgili olarak "şüphe edilmesi veya bu konuda ihbar ve şayet bulunması hallerinde" şeklinde belirtmektedir **(21)**. Keza en başta 1512 Sayılı Noterlik Kanunu'nun "Noterlik İşlemlerinde Uyulması Gerekli Genel Hükümler" başlıklı bölümündeki 72. Maddesi, işlem yapılan kişiyle ilgili bilgi edinmeyi şart koşmaktadır. Belirtmek gerekir ki Noterlik mevzuatındaki bu hükümler, noter huzurunda gerçekleştirilmesi gereken hukuki işlemler bakımından uygulama alanı bulacaktır. Noter dışında bir başka örnek tapu memuru huzurunda gerçekleştirilmesi gereken gayrimenkul satış sözleşmesidir. Bakanlar Kurulu'nca 22/7/2013 tarihinde 2013/5150 tarihinde kararlaştırılan Tapu Sicil Tüzüğü'nün 13. maddesinde ise "İstemde bulunanların fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı araştırılır. Müdürlük, istem sahibinin ifade, tavır ve davranışlarından fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı hususunda şüpheye düşerse resmî veya özel sağlık kuruluşundan ilgilinin ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı hakkında fotoğraflı sağlık raporu ister" şeklinde belirtmek suretiyle tasarruf yetkisinin belirlenmesi düzenlenmiştir **(22)**. Noterliklerce ilgililerin işlem yapma yeteneği, başta Noterlik

Kanunu ve Yönetmeliği ile Tapu Sicili Tüzüğü dahil olmak üzere ilgili diğer tüm kanun ve tüzük de mevcut düzenlemeleri de dikkate alınarak tespit edilmelidir.

Yukarıdaki verdiğimiz örnekler Noter veya tapu memuru huzurunda gerçekleştirilmesi zorunlu kılınan şekle tabi sözleşmeler kapsamındadır. Hukukumuzda birçok sözleşme türü mevcuttur. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 12. maddesine göre "sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir". Bunun anlamı, hukuki işlem ehliyetini tespit eden sağlık raporlarına hukuki işlem öncesi başvurulmasının gündeme gelebileceği gibi; hukuk işlem gerçekleştikten sonra işlem yeteneğinin olmadığına yönelik iddialar nedeniyle de gündeme gelebileceğidir. Ancak her iki durumda da sağlık raporlarını düzenleme yetkisi, 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'a göre Türkiye'de hekimlik mesleğini icra etmeye yetkisi olanlara verilmiştir **(23)**.

B. Adli Psikiyatrik Yaklaşım

Hukuki açıdan, bireyin tam bir eylem yeteneğine sahip olması için kişinin ayırt etme gücünün (temyiz kudreti) bulunması, ergin (reşit) olması ve kısıtlı olmaması gerekmektedir. Yaşının küçüklüğü nedeniyle veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk veya bunlara benzer nedenlerden dolayı akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan her birey ayırt etme gücüne sahip kabul edilmektedir **(24, 25)**.

Ayırt etme gücü, makul (akla uygun) şekilde hareket edebilme demektir. Makul biçimde davranma, bir taraftan eylemlerin nedenlerini ve sonuçlarını doğru olarak kavramayı (idrak edebilme), diğer taraftan da böyle doğru bir kavrayışa uygun davranmayı (irade) ihtiva eder. Bununla birlikte bireyde bir ruhsal bozukluğun mevcut olması, eylem yeterliği konusunda bir karara varmaya yetmemektedir. Tespit edilmiş olan ruhsal bozukluğun bireyin eylem yeterliğini etkileyip etkilemediği, etkilemişse şiddetinin tespit edilmesi gerekmektedir. Yine bireyin kavrayışlı (müdrik) sayılabilmesi için fiilin tüm sonuçlarını algılayabilmesi gerekmemekte olup elde ettiği veriye göre varmak istediği sonucu bulması ve buna göre hareket edebilmesi yeterlidir **(24)**. Böylece ayırt etme gücünün nisbiliğinden anlaşılması gereken, bu gücün varlığının ya da yokluğunun genel olarak değil, belirli bir kişi, davranış, işlem veyahut zamana bağlı olarak değerlendirilmesidir. Örneğin, bir kişi basit günlük işler için ayırt etme gücüne sahip olabilirken, karmaşık tıbbi konularda aynı güce sahip olmayabilmektedir **(26)**.

Hafif bilişsel bozukluk tanılı bir kişi, bellek kusurlarının hafif ve bireyin bozukluğun farkında olduğu bir dönemde mahkemede ifade verebilip bazı basit hukuki işlemleri gerçekleştirmeye yönelik fiil ehliyetine sahipken; miras işlemleri, mülkiyet transferi, vasiyetname, kefalet sözleşmesi oluşturmak gibi belirli komplike kararları alma yeteneğine sahip olmayabilir. Böyle bir klinik tablo ile başvuran bireylere gerektiğinde tam kısıtlama (vesayet) yerine düzenli aralıklarla denetlenecek nitelikte yasal danışmanlık önerilebilir. Yine Alzheimer tanılı bir bireyin ayırt etme gücüne sahip olduğu erken evrede, kendi adına usul işlemlerini yapabileceği ve bu evrede dava ehliyetine sahip olduğu; ancak, orta ve geç evrelerde kural olarak dava ehliyetine sahip olamayacağı kabul edilebilir **(24, 26)**.

Tedavisini düzenli kullanan ve iç görüsü tam olan şizofreni tanılı bir birey, uzun süren remisyon sürecinin sonunda (sözleşmeleri anlama kapasitesine sahip olduğu dönemde) sağlık sigortası veya kira sözleşmesi gibi basit işlemleri yerine getirebilmekte olup bu bireylerin Türk Medeni Kanunu'na göre verilecek sağlık kurulu raporuyla evlenebilmelerinde de sakınca bulunmamaktadır. Böyle bir değerlendirmede ruhsal bozukluğun ciddiyeti, bireyin gerçeği değerlendirme yeteneği, karar verme ve kendi işlerini yürütme kapasitesi kritik rol oynamaktadır **(27, 28)**. Somatik türde sanrıları mevcut olan hezeyanlı bozukluk tanılı bir bireyin mevcut sanrıları finansal kararlarını etkilemediği taktirde bu kişinin mali konulardaki fiil ehliyeti tam kabul edilebilir. Bunun yanında alınan anamnezde hızlı döngülü ve atak dönemlerinde riskli eylemlerinin olduğu öğre-

nilen bipolar bozukluk tanılı bir bireyin yasal danışmanlık yerine vesayet altına alınması söz konusu olabilmektedir **(24)**.

Finansal olarak hukuki işlem yeterliliği ile ilgili yapılan muayenelerde, hekimlerin, kişilerin mevcut hukuki işlem ile ilgili olarak işleme spesifik herhangi bir sanrı, varsanı ya da bilişsel işlev bozukluğu olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yönelim (senetler ve faturalar gibi mali belgeleri zamanında ödeme konusunda oryantasyon), bellek (maddi işlemleri ve kararları takip edebilmek için zaman dilimlerini hatırlama), genel bilgi (eğer mali merkezlerde yatırımları varsa, o alanlardaki gelişmelerden ve yeniliklerden haberdar olma), hesaplama yeteneği (gelir ve giderlerini dengede tutabilme) ve yargılama (kişinin doğru ve yanlış arasında ayrım yapma, sonuçlarını öngörme ve kararlarının kendi sağlığına, malvarlığına veya başkalarına zarar verme potansiyeli olup olmadığı) alanlarına dikkat edilmelidir. Örneğin kişinin vasiyet yazma konusunda yeterliliğinin değerlendirilmesi sırasında, sahip olduğu malvarlığının niteliğini, vasiyet hazırladığını ve doğal mirasçılarının kimler olduğunu bilmesi gerektiği ve muayene esnasında hekimlerin özellikle bu alanlarda sorular sormasının önemli olduğu ifade edilmektedir **(29)**. Görüldüğü üzere hekimlerin başvuruda bulunan kişilerin hangi işlemle ilgili rapor talep ettiğini önceden bilmesi ruhsal durum muayenelerini söz konusu işleme yönelik olarak şekillendirmelerini sağlayacak, böylece daha doğru ve işleme spesifik raporların düzenlenmesi sağlanacaktır.

Konuyla ilgili olarak 28.12.2020 tarihinde Türkiye Psikiyatri Derneği Adli Psikiyatri Çalışma Birimi tarafından hazırlanan rehberde de söz konusu sorunlar vurgulanmış, mevcut işleyişe yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 30.08.2020 tarih ve 23642684-010.09 sayılı "Akli Meleke Raporları" konulu yazısında bireylerin sağlık kurumlarına doğrudan başvurabilecekleri, noterden yönlendirildiklerine dair herhangi bir yazı almalarının gerekmediği belirtilmekte olup bu birimin hazırlamış olduğu rehberde halihazırdaki uygulamadan kaynaklanabilecek sorunlara dikkat çekilmiştir. Sağlık kuruluşlarına başvuran bireylerden hekimle yapacakları görüşmeden önce rapora gerekçe olan hukuki işlemi açıklayan dilekçenin alınması önem arz etmektedir. Yine başvurulan raporda "akli meleke"nin olup olmadığının belirlenmesi istense de, asıl konu hukuki işlem yapabilme yetisinin değerlendirilmesidir; bu nedenle, talep edilen işlemin özelliğine göre "işleme spesifik" yeti tespiti yapıldığı raporda açıkça belirtilmelidir. Bu tür raporlar yalnızca durum tespiti amacıyla hazırlandığından, hukuki işleme itiraz edilmesi halinde işlemin iptaline yol açabilecek bir risk oluşmaması için, raporda kişinin o anki ayırt etme gücünün muayene edildiği ve talep edilen hukuki işlemi gerçekleştirebilmesi için fiil ehliyetine sahip olup olmadığının değerlendirildiği özellikle ifade edilmelidir **(30)**.

C. Adli Tıbbi Yaklaşım

Kişiler hakkında hukuki işlem yeterliliğinin mevcut olup olmadığı sorusu, genellikle hukuki bir işlem yapılması öncesi veya sonrası aile bireyleri tarafından ve/veya noter ile ilgili mahkemeler tarafından sorulmaktadır. Akıl hastalığı, zayıflığı veya geriliği nedeniyle kişinin hukuki ehliyetinin bulunup bulunmadığı sorusuna kişinin hukuki işlem ile ilgili bilgi sahibi olabilme, muhakeme edebilme, mahkemede kendisini anlatabilme, vasiyetnamede bulunabilme becerisinin olup olmaması yönünde kanaat oluşturulmaktadır. Ayrıca kişilerin psikotik hastalık veya alkol/madde bağımlılığı gibi nedenlerle aileyi savurganlığa sürüklemesinin kanıtlandığı hallerde de aile bireyleri mahkemelere başvurarak vasi tayin edilmesini talep edebilirler. Bir diğer husus; kişinin vasiyetini yazma konusunda hukuki yeterliliğinin değerlendirilmesi veya vasiyetname konusunda sonradan sorun çıkacağına inanılan kişilerin hayatta olduğu süre içerisinde muayene edilmek üzere kliniklere yönlendirilmeleridir. Ayrıca vasiyetname oluşturulduğunda veya hukuki işlem yapıldığında varis(ler)in vasiyetname geçerliliğini veya hukuki işlem geçerliliğini sorgulamasıdır. Bu durumda ilk değerlendirmeye alınan husus kişinin işlem tarihinde ayırt etme gücü yani mental durumunun ne olduğudur **(31)**. Kişiler hakkında hukuki ehliyet ile ilgili düzenlenen raporlar temel olarak; hali

hazırda "Kısıtlanmasına gerek olup olmadığı, hali hazırda hukuki ehliyetinin mevcut olup olmadığı" ile "Geçmiş bir tarihte meydana getirilen hukuki işlem sırasında geçmiş zamana yönelik işlem sırasında hukuki ehliyetinin mevcut olup olmadığı" olmak üzere iki grupta toplanmaktadır **(29)**.

Kişilerin Hukuki Ehliyetini Değerlendirmek amacıyla muayene esnasında kullanılmak üzere geçmişten günümüze pek çok adli psikiyatrik test oluşturulmuştur. Aralarında Lieff (1984) Robert Michaels, Dinçmen (1984), Overall ve Gorham'ın (1988) da bulunduğu araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde testlerin ortak noktasının; muayene esnasında kişilerin yer zaman kişi oryantasyonunun tam olup olmadığı, mevcut belgenin ne anlama geldiğinin ve başına gelebileceklerin farkında olup olmadığı, işlem sırasında yargılamasını ve karar vermesini bozacak nöropsikiyatrik bir durumunun olup olmadığı şeklinde özetlenebilir **(32, 33, 34, 35)**. Ayrıca Can ve Arkadaşlarının 2006 yılında yaptığı bir çalışmada hukuki işlem ehliyetinin muayenesinde daha ayrıntılı yaklaşımı sağlayan "**Hukuki Ehliyet Değerlendirme Formu (HEDEF)**" oluşturulmuştur **(29)**.

TARTIŞMA

Hukuki işlem ehliyeti konusunda kişiler her hangi bir sebeple gerek mahkemeler gerek noter aracılığıyla hastanelere muayeneye gönderilmekte ve kişiler hakkında "yaşlılık, düşkünlük, bilginin yetersizliği, görme ve işitme kaybı" gibi nedenlerle kişinin hukuki ehliyeti kısıtlanabilmekte ve vasi tayini gerekebilmektedir. Ama sözü edilen durumlar aslında tıbbi açıdan temyiz kudretini etkilemiyor görülebilir. Olaya hukuki yönden bakıldığı zaman bireyin yapmak istediği işlemin neden ve sonuçlarını bilmesi, risklerinden haberdar olması ve işlemi kendi istenciyle gerçekleştirebilmesi gerektiğinden söz edilmektedir **(36)**.

Yukarıda bahsi geçen tanımlarda olduğu gibi hukukta "ehliyet" kavramları belli başlı farklar dışında net sınırlarla birbiriyle ayrılmamaktadır. Ancak ceza ehliyeti konusunda TCK 32'de spesifik zaman ve spesifik fiile göre her defasında muayene istenmekte ve rapor düzenlenmekteyken ülkemizde hukuki işlem ehliyeti söz konusu olduğunda benzer uygulanmanın olmadığı görülmektedir **(37)**.

Nörodejeneratif hastalıklardan psikiyatrik hastalıklara kadar kişilerin hukuki işlem ehliyeti de ceza ehliyeti gibi kişilerin aldığı tanıya, tedavi sürecine, olayların zamanına ve olayların niteliğine göre değişebilmektedir **(38)**. Ölülere ilişkin hukuki işlem ehliyeti dosyalarında üniversite hastanelerinin adli tıp ve psikiyatri kliniklerinde, ayrıca Adli Tıp Kurumu tarafından kişide yeti yitimi ile giden nörodejeneratif hastalık veya gerçeği değerlendirme yetisini kısmen veya tamamen bozan psikopatolojilerin tıbbi epikrizlerde tanısının olduğu durumlarda hukuki işlemlerin tamamı için *işlem ehliyetinin azalmış olduğu veya olmadığı* yönünde raporlar düzenlenmektedir. Oysaki "lucid interval" olarak tanımlanan hastalık atakları sırasında geçen sağlıklı zaman aralıkları olan pencere döneminde kişilerin yaptığı işlemleri algılayarak imzalamış da olabileceğinden bahsedilen çalışmalar bulunmaktadır **(39)**. Ayrıca bunun tam tersi örnekler de mevcut olabilir. Örneğin yaşlı ve hukuki işlem ehliyeti olan bir kişinin vasiyetname hazırlarken bu sırada yanında bulunan manüplatör bir kişi tarafından "önemli kesinti" yaratacak bir davranışına maruz kaldığında bu önemli kesintinin geriye dönük kanıtlanması varlığında yapılan işlemlerin kişinin maruz kaldığı önemli kesinti nedeniyle mevcut hukuki işleme veya o işlemin bir maddesine karşı ehliyetinde azalma olduğundan dolayısıyla vasiyetnamenin tamamının mahkeme tarafından iptal edildiği de literatürde karşımıza çıkmaktadır **(40)**.

Kişilerin hukuki ehliyeti eğitim düzeyleri, sosyokültürel faktörler, mevcut hastalık durumları, aldıkları tedaviler ile birlikte düşünüldüğünde multifaktöryel olarak etkilenebilir. Bu konuda Frierson ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada "bilirkişiler tarafından verilen raporların genellikle tıbbi yönden cevap verdiği, oysa bir kimsenin doktor tarafından yapılan muayenesinde; öğrenim yetersizliği, yaşlılık, matematik zekasının bulunmayışı, belirli bir korku gibi sebeplerle tatminkar cevap veremeyeceği gibi tıbbi yönden temyiz kudretine sahip olabileceği belirtilmektedir **(41)**.

Ayrıca noter işlemleri sırasında tarafların ifadelerinin karşılıklı olarak belgeye doğru yansıması, içeriğin doğru ve tam anlaşılması ve bu yönde imza atılması için İşlemde Birlik İlkesi'ne göre uygulama yapılmalıdır **(42)**. İşlemin yapılmasına katılan resmî memur, tarafların senedi okuyup anladığından emin olduktan sonra belge resmiyet kazanarak delil niteliği taşır. Ancak işlemin yapıldığı esnada kişinin dikkatini dağıtabilecek nitelikte hukuki olan kavram üzerinden "önemli kesinti" oluşması o işlemin tamamının sonraki zamanlarda iddia ve itirazların doğmasıyla birlikte iptaline sebep olabilmektedir. Fiziksel hastalıklar ise belgenin anlaşılmasına engel oluşturmadığı takdirde belgelendirme aşamasına ters düşmez **(40)**.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm bu bilgiler ışığında yaşayan kişiler için işleme spesifik değerlendirme olarak bakıldığında; "paranoid şizofreni, alzheimer" gibi yeti yitimi ile giden gerçeği değerlendirme yetisi olmayan kişilerde, hangi işlem olursa olsun hukuki ehliyete haiz olmadığı kanaatine varılamaz. Kişiler hakkında "Lucid Interval" gerçeği olabildiği gibi, nöropsikiyatrik hastalığı bulunmayan yaşlılarda da her işlem için hukuki ehliyete haiz olduğu sonucuna varılamayacağı, önemli kesinti gibi durumlarda gerçekleştireceği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamasında geçici olarak aksama dönemlerinin olabilmektedir. Ayrıca, gerçeği değerlendirme yetisinin korunduğu ancak entelektüel kapasitesini azaltan bir sağlık durumu olan ör. hafif mental retardasyon tanılı kişilerde işlemin nev'i niteliğine göre kişinin gerçekleştireceği fiilin doğuracağı hukuki sonuçları algılamasında farklılıklar olabileceği tıbben bilinmektedir. Buna göre;

1. Hukuki işlem ehliyetinin olup olmadığı yönünde muayeneye gönderilen kişiler hakkında ilgili rapor düzenlenmesi istenen işlemin nev'i niteliği ve zamanının ne olduğu hususlarının istem yazısında açıkça belirtilmesi, dolayısıyla rapor sonucunun da sorulan hukuki işleme yönelik olarak düzenlenmesinin,
2. Hukuki işlem ehliyetinin olup olmadığı yönünde kişilerin muayenesi yapılmadan önce kişiler hakkında düzenlenmiş tıbbi özgeçmişi içerir kayıtlara ulaşılması ve mahkeme tarafından yönlendirilen kişiler için mevcut hukuki işleme yönelik taraf ifadelerini içerir adli tahkikat dosyasının incelenmesi, gerekirse sosyal inceleme raporu istenmesinin,
3. Muayene esnasında anamnezin detaylı alınması, hasta yakınlarının da dinlenmesi ve bilgilerin hekim tarafından kayıt altına alınması, "akli melekelerin değerlendirilmesi" hususu için geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış standardize nöropsikiyatrik testlerden faydalanılması, faydalanılan testlerin ileri zamanda yaşanabilecek sorunlar nedeniyle denetlenebilir olması bakımından kayıt altına alınması, düzenlenen raporda hangi testin kullanıldığı, sonuçların ne olduğu ve testin orijinal nüshasının kayıt altına alındığının açıklıkla belirtilmesinin,
4. Kişi hakkında ilk 3 maddede tamamen veya kısmi eksiklik olması halinde eksikliklerin temin edilmesi gerekli görülmesi durumunda kişi hakkında konsültasyon/sevk ağının kullanılmasının,
5. Düzenlenecek rapor sonucunun ceza ehliyeti raporlarında olduğu gibi "ilgili tarihte sorulan ilgili işleme yönelik hukuki ehliyetinin bulunup bulunmadığı" olarak belirtilmesinin yaşlı popülasyonun haklarını korumada hayati önem arz ettiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

1. Secretariat, U. N. "World social situation 2023: leaving no one behind in an ageing world: note/ by the Secretariat." (2023).
2. Toraman, H., Özkaya, F., Bulut, M., Ünal, A., Kesen, N., & Daşbaş, S. (2022). Yaşlı İstismarı ve İhmalinin Önlenmesine Yönelik Uygulamalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 13(34), 642-658.
3. İnsan Haklarını Korumak (İHD Pratiği) - İnsan Hakları Derneği (ihd.org.tr).
4. https://www.who.int/health-topics/abuse-of-older-people#tab=tab_1.
5. Eryiğit, Saadet Çisen. "Yaşlılarda ihmal ve istismar ile ilişkili faktörler-İzmir ilinden bir örnek." (2022).
6. Charter of Fundamental Rights of The European Union (2000/C 364/01), 18.12.2000, https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf#page=13.09.
7. Keten HS. Geriatrik Yaş Grubunda Hukuki İşlemlerde Sağlık Raporu Alınması Zorunlu mu?. TJFMPC. 2020; 14(2): 312-315, 315.
8. Örneğin bkz.: https://www.osahed.com/FileUpload/ds14303/File/akli_meleke.docx.
9. Detaylı bilgi için bkz. Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 422, kn. 7-7b; Hüseyin Hatemi, Kişiler Hukuku, 8.Bası, On İki Levha, İstanbul, 2020, s. 5, kn. 3.
10. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 49-50, kn. 141; Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 416, kn. 3.
11. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 49-50, kn. 141.
12. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 50-51, kn. 146.
13. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 49, kn. 138.
14. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 49, kn. 138.
15. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 50, kn. 144.
16. Hüseyin Hatemi, Kişiler Hukuku, 8. Bası, On İki Levha, İstanbul, 2020, s. 5-6, kn. 4.
17. Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 418, kn. 6a.
18. Bkz.: Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku (Gerçek veTüzel Kişiler), 19. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 56, kn. 164.
19. Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 431, kn. 2.
20. Bkz.: Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 431, kn. 2.
21. 13.07.1976 Resmî Gazete Tarihli ve 15645 Resmî Gazete Sayılı Noterlik Kanunu Yönetmeliği, Madde 91: "Noterin ilgilinin yeteneği hakkında bir kanı sahibi olması gereklidir. Temyiz kudretine sahip bulunan ve işlemin niteliğine göre gerekli yaşa girdiği anlaşılan herkes hukuki işlemleri yapmaya ehil olup, bu yaş resmi belge ile saptanır. Tanık veya kanı ile yaş tespit edilemez. İlgilinin yaşlılık, hastalık veya dış görünüşü itibariyle yeteneğinden şüphe edilmesi veya bu konuda ihbar ve şayet bulunması hallerinde temyiz kudretinin varlığı doktor raporu ile saptanır. Bu takdirde metnin içinde tarih ve numarası ile rapordan bahsedilir, raporun aslı işlemin noterde kalan nüshasına eklenir. Hukuki işlerin belgelendirilmesi anında ilgili iradesini serbestçe ve kendi isteğine uygun olarak beyan etmelidir. Beyanın tam ve eksiksiz olarak yazılması gereklidir. Yapılan işlemin niteliğine göre gerekli soruların sorularak işlemin sonucu hakkında ilgiliye açıklama yapılması gereklidir".
22. Bakanlar Kurulu'nca 22/7/2013 tarihinde 2013/5150 tarihinde kararlaştırılan Tapu Sicil Tüzüğü, Madde 13: "İstemde bulunanların fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı araştırılır. Müdürlük, istem sahibinin ifade, tavır ve davranışlarından fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı hususunda şüpheye düşerse resmî veya özel sağlık kuruluşundan ilgilinin ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı hakkında fotoğraflı sağlık raporu ister."

23. 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun Madde 13: "Bir şahsın ahvali bedeniye ve akliyesi hakkında rapor tanzimine münhasıran bu kanunla icrayı sanata salahiyeti olan tabipler mezundur. Türkiye'de icrayı sanat salahiyetini haiz olmıyan tabiplerin raporları muteber olamaz."

24. Öncü F. Adli Psikiyatri Uygulama Kılavuzu. Türkiye Psikiyatri Derneği, Ankara. 2007: 33-50.

25. Erkan V. U., Yücer İ. Ayırt Etme Gücü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2011; 60(3): 485-522.

26. Güneylioğlu A. K. Alzheimer Hastalarının Fiil Ehliyetinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2022; 30(4): 2249-66.

27. Myers B., Barrett C. L. Competency issues in referrals to a consultation-liaison service. Psychosomatics. 1986; 27(11): 782-9.

28. Roth L. H., Meisel A., Lidz C. W. Tests of competency to consent to treatment. The American Journal of Psychiatry. 1977; 134(3): 279-84.

29. Can Y., Sercan M., Saatçioğlu Ö., Soysal H., Uygur N. Hukuki Ehliyeti Değerlendirme Formu (HEDEF) geçerlilik, güvenilirlik ve duyarlılığı. Klinik Psikiyatri Dergisi. 2006; 9(1): 5-6.

30. Gulec H., Sozer B., Demir D. D. Noter İşlemleriyle İlgili Fiil Ehliyeti Raporları Konusunda Öneriler 2020 [Available from: https://psikiyatri.org.tr/2310/noter-islemleriyle-ilgili-fiil-ehliyeti-raporlari-konusunda-oneriler.

31. Roth, Loren H., Alan Meisel, and Charles W. Lidz. "Tests of competency to consent to treatment." The American Journal of Psychiatry 134.3 (1977): 279-284.

32. Dinçmen K. (1984) Adli Psikiyatri. İstanbul, Birlik Yayınları.

33. Mahler, J., ve Perry, S. (1988). Fiziksel hastalarda yeterliliğin değerlendirilmesi: psikiyatri danışmanları için kılavuz. Psikiyatri Hizmetleri, 39(8), 856-861.

34. Lieff S., Maindonald K, Shulman K (1984) Issues in Determining Financial Competence in the Elderly. Can Med Assoc J, 130: 1293-1296.

35. Overall J. E., Gorham D. R. (1988) The brief psychiatric rating scale (BPRS): recent developments in ascertainment and scal ing. Psychopharmacol Bull, 24: 97-99.

36. Helmes, E., Lewis, V. E. ve Allan, A. (2004). Avustralyalı avukatların yaşlı erişkinlerde yeterlilik sorunları hakkındaki görüşleri. Davranış Bilimleri ve Hukuk, 22(6), 823-831.

37. Demirkıran, S., Yaman, M., & Uygur, N. (2003). Ceza ehliyeti değerlendirmelerinde yapılandırılmış görüşme yöntemlerinin klinik karara etkisi. Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 16(3), 139-143.

38. Tanır, F. (Ed.). (2023). Halk Sağlığında Güncel Derlemeler V. Akademisyen Kitabevi.

39. Gorman, W. F. (1996). Testamentary capacity in Alzheimer's disease. Elder LJ, 4, 225.

40. Seiler, B. (2017). Die erbrechtliche Ungültigkeit: unter besonderer Berücksichtigung der Wirkungen in personeller Hinsicht (Doctoral dissertation, University_of_Basel).

41. Frierson, R. L., Shea, S. J. ve Shea, M. E. (2002). Geriatrik sanıkların duruşmaya yeterlilik değerlendirmeleri. Amerikan Psikiyatri Akademisi ve Çevrimiçi Hukuk Dergisi, 30(2), 252-256.

42. Bayram, A. E. (2022). İşlemde Birlik İlkesi ve Ölüme Bağlı Tasarruflarda Uygulanışı. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 1400-1468.

Sorumlu Yazar İletişim Bilgileri:

Uzm. Dr. Asuman ÖZTÜRK

Adres: Adli Tıp Kurumu Ağrı, Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Ağrı - Türkiye

E-posta: uzmdrasuman@gmail.com

Tel: 0532 735 29 72